

πολιτισμός

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (174)

Ροδούλα Σταθάκη-Κούμαρη: μια πρέσβειρα του Ρεθύμνου

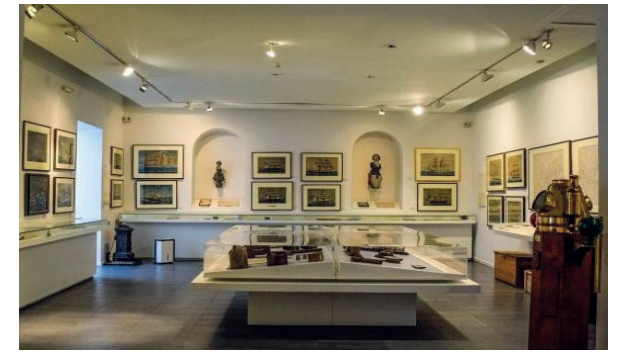

Πριν από λίγες εβδομάδες έφυγε πλήρης ημερών μια κυρία της λαογραφίας και πρέσβειρα του Ρεθύμνου, η Ροδούλα Σταθάκη-Κούμαρη. Η αξέχαστη αυτή κυρία συνδέθηκε πολλαπλά με την πόλη μας, μέσω της Φαλής Βογιατζάκη, θητεύοντας επί δεκαετίες στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο. Στάθηκε δίπλα του από την πρώτη μέρα μέχρι και πριν από τέσσερα χρόνια, οπότε, παρόλη την προχωρημένη ηλικία, δεν είχε αρνηθεί τη βοήθειά της στη σύνταξη του καταλόγου του. Για τη συνολική προσφορά της το Διοικητικό Συμβούλιο του Μουσείου την είχε τιμήσει εν ζωή, από κοινού με τον Γιώργο Αγγελιδάκη, και σκοπεύουμε να το επαναλάβουμε τον προσεχή Αύγουστο, μετά θάνατον τώρα πια. Να σημειωθεί ότι ο συντάκτης των «Αναδιφώσεων» κατέχει τη θέση της στο Συμβούλιο, μετά την παραίτησή της το έτος 2015, για λόγους υγείας και ηλικίας, γι' αυτό και την θεωρεί ως μέντορά του και αφιερώνει στη μνήμη της το σημερινό δημοσίευμα.

Η πολυμέρεια ήταν ένα από τα χαρακτηριστικά της, όπως φαίνεται και από το ότι από το 1953 είχε εγγραφεί στο Τμήμα Μελισσοκομίας της Γεωργικής Σχολής Μαρουσιού αλλά και από το ότι επτά χρόνια πριν είχε αρχίσει να προσφέρει τις υπηρεσίες της ως Εθελοντρια Αδελφή Νοσοκόμος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού. Το 1962 φοίτησε στη Σχολή Ξεναγών της Αθήνας και για μια εικοσιπενταετία προσέφερε ξεναγήσεις εντός και εκτός Ελλάδας.

Η Ροδούλα Σταθάκη γεννήθηκε το 1925 και φοίτησε στη Γερμανική Σχολή πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μεταπολεμικά σπούδασε Γερμανική Φιλολογία, ενώ το 1952 αποφοίτησε και από τη Σχολή Γραμματέων Βέρνης Ελβετίας. Τη διετία 1955-1957 εργάστηκε στο Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως και την επόμενη 1957-1959 στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού. Μεταξύ των ετών 1960 και 1962 διετέλεσε γραμματέας της λαογράφου Αγγλικής Χατζημιχάλη.

Από το 1981 μέχρι και πριν από λίγες εβδομάδες διετέλεσε επιστημονικός συνεργάτης του Ναυτικού και Ιστορικού Μουσείου Γαλαξιδίου, με το οποίο είχε συνδεθεί στενά. Από το 2000, μετά την αναδόμηση του κτιρίου του Μουσείου εκείνου, υπήρξε υπεύθυνη της επανέκθεσης των ναυτικών και ιστορικών του συλλογών, οι οποίες το καθιστούν ένα από τα πιο ενδιαφέροντα τοπικά μουσεία στη χώρα μας (εικόνα). Έδωσε σειρά διαλέξεων σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας και της Γερμανίας με λαογραφικά θέματα, ενώ το ίδιο είχε κάνει επί σειρά ετών και για την Χ.Ε.Ν. Αθηνών. Εξέδωσε 12 βιβλία, μερικά από τα οποία θα δούμε παρακάτω, και δημοσίευσε περισσότερα από 60 επιστημονικά άρθρα, έλαβε δε μέρος σε πολλά συνέδρια, μεταξύ των οποίων και σε διεθνή Κρητολογικά.

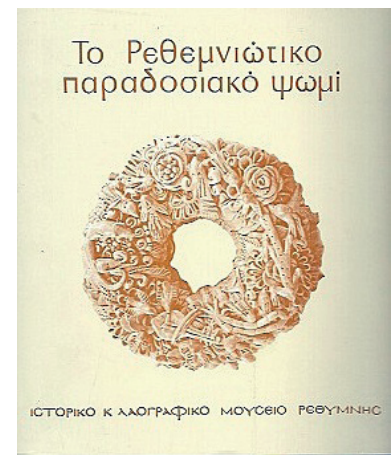

Η προσφορά της στο δικό μας Μουσείο υπήρξε επίσης καθοριστική. Ουσιαστικά ο τρόπος στησίματος του εν συνόλω οφείλεται σ' αυτήν, όπως βέβαια και οι επιμέρους κατηγοριοποιήσεις και διευθετήσεις (εικόνα), οι οποίες το καθιστούν και αυτό ένα από τα σοβαρότερα στο είδος του, όχι μόνο σε επίπεδο Κρήτης αλλά και πανελληνία. Παράλληλα το υποστήριξε με το στήσιμο εκθέσεων, δύο από τις οποίες άφησαν εποχή στο Ρέθυμνο. Ήταν εκείνες για την μεταξοτεχνία

όπως: καλοψύκια, λουχουνόπιτες, ψωμιά βάφτισης, αρραβώνα και γάμου, πεντοθελίτικα κ.λπ. Για να συνειδητοποιήσουμε το μέγεθος και την αξία της έκθεσης εκείνης, παραθέτω τας ονόματα των 22 χωριών που είχαν συμμετάσχει με εκθέματά τους: Άγιος Αντρέας, Αγκουσελιανά, Αμπελάκι, Ανώνεια, Άνω Μαλάκι, Αζός, Απόστολοι, Αργυρούπολη, Ατσιπόπουλο, Βισταγή, Βρύσες Αμαρίου, Επισκοπή, Ζωνιανά, Καλογέρο, Κάλυβος, Κούφη, Λιβάδια, Μιζόρρομα, Πλάτανος, Πρασές, Σελλιά και Ρουμπάδο.

Τον Νοέμβριο του 1981 οι Ρεθηνιώτες είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν μια έκθεση που περιλάμβανε αυθεντικά εργαλεία και μεθόδους καλλιέργειας δημητριακών, εργαλεία και μεθόδους αλευροποίησης και αρτοποιήσής τους και βεβαίως, δεκάδες τύπους αρτοποιημάτων,

Η Ροδούλα Σταθάκη-Κούμαρη, μετά από πολυμηνή έρευνα σ' όλα αυτά τα χωριά, είχε διοργανώσει στο Ρέθυμνο μια από τις καλύτερες εκθέσεις του όλων των εποχών. Τα πορίσματά της αποτυπώθηκαν στο ομώνυμο με την έκθεση εκείνη βιβλίο, το οποίο κοσμήθηκε από τις ασπρόμαυρες φωτογραφικές αποτυπώσεις του Ανδρέα Θεοδωράκη. Θέλω να πιστεύω ότι τα αρνητικά των καλλιτεχνικών εκείνων φωτογραφιών κάποια στιγμή θα εντοπιστούν και ότι θα μπορούσαμε να ξαναστήσουμε μ' αυτά το φωτογραφικό κομμάτι της έκθεσης, που αναβιώνει έναν «χαμένο κόσμο» πριν από σχεδόν μισό αιώνα, τότε που η ύπαιθρος του Ρεθύμνου ήταν ακόμα ζωντανή και παραγωγική. Ίσως μάλιστα θα έπρεπε να διοργανώσουμε μια ακόμα έκθεση, για τη συνολική αυτή τη φορά προσφορά στην τέχνη του Α. Θεοδωράκη, που οι νεότεροι Ρεθηνιώτες ελάχιστα γνωρίζουν.

η πρώτη, καθώς και η άλλη, με τον τίτλο «Το Ρεθηνιώτικο παραδοσιακό ψωμί». Η έκθεση εκείνη είχε πραγματοποιηθεί ενόσω ακόμη το Μουσείο φιλοξενούνταν προσωρινά στο οίκημα του σαπουναριού Πίσσα-Παλιεράκη, μοιραζόμενο χώρους με το Κέντρο Νέων και την «Πινακοθήκη Λ. Κανακάκης».

Ας προχωρήσουμε όμως εν τάχει στις μελέτες της αιμνηστη λαογράφου, που αγάπησε την πόλη μας όσο και μια άλλη πόλη, το Γαλαξίδι. Ένα από τα σημαντικότερα βιβλία της ήταν «Τα υφαντά της Κρήτης. Διακόσμηση και σύμβολα», που εκδόθηκε το 1987, βιβλίο που αναφέρεται πια απαραίτητως στη σχετική με το θέμα τους διεθνή βιβλιογραφία. Το είχε αφιερώσει στη μνήμη του Ιωάννη Κούμαρη, τον οποίο θα πρέπει πολύ να αγάπησε, αν κρίνουμε από την αντίστοιχη για το θέμα του βιβλίου αγάπη. Η μεγάλη συνεισφορά της ήταν εκείνη για τα θέματα των υφαντών (εθνικά, θρησκευτικά, ερωτικά κ.λπ.), με τα οποία αργότερα η Ειρήνη Κλάδου είχε εμπυχωθεί στο Λαογραφικό Μουσείο του Ρεθύμνου με επιτυχία σχετικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα (εικόνα).

Ανάλογο θέμα είχε και το βιβλίο της «Σχέδια από το αρχείο της Φλωρεντίνης Καλούτση», μιας εμπνευσμένης Ρεθηνιώτισσας, για την οποία την περασμένη χρονιά οι γείτονες Χανιώτες είχαν διοργανώσει στη Δημοτική Πινακοθήκη τους μια εξαιρετική έκθεση (αλήθεια, η δική μας Πινακοθήκη δεν θα έπρεπε να την μεταφέρει στο Ρέθυμνο ή μεγαλοπνέεται και πιστεύει ότι απευθύνεται σε διεθνή ακροατήρια, απαξιώνοντας να ασχοληθεί με την τοπική θεματολογία). Εξαιρετικό επίσης βιβλίο ήταν οι «Κρητικές Πατανίες» του 1980, που εκδόθηκε, όπως και το επόμενο, «Η καλαθοπλεκτική στην Ελλάδα», από τον τότε ΕΟΜΜΕΧ, έναν φορέα που υποστήριξε και προώθησε ουσιαστικά την ελληνική χειροτεχνία, πριν εκείνη περάσει σε χέρια Χονγκ Κονγκ αρχικά και Κίνας στη συνέχεια, και ευτελειστεί.

Πολλά ήταν τα βιβλία και για το αγαπημένο της Γαλαξίδι. Σημαντικότερα προχώρα εδώ: «Γαλαξίδι. Η πολιτεία, τα σπίτια», «Το Γαλαξίδι από την αρχαιότητα έως σήμερα» «Γαλαξιδιώτικα καρβία», «Ο αρχαιολογικός χώρος Κωνσταντίνου Μ. Παπαπέτρος» και το πιο πρωτότυπο και πρόσφατο «Ένας περιπάτος στο Κοιμητήριο Γαλαξιδίου», που εκδόθηκε στην Αμφισσα το 2020. Αν και προχωρημένης ηλικίας και ίσως με αφορμή και το γεγονός της γεινιάσας με τον θάνατο, δεν δίστασε να ερευνήσει και να αποτυπώσει όψεις από το κοιμητήριο του Γαλαξιδίου. Να σημειώσουμε βέβαια ότι πρόκειται για την τελευταία κατοικία όχι μόνο ναυτών του γνωστού εκεί ναυτικού κέντρου αλλά και καρaboκέρηδων, που δεν δίστασαν, οι ίδιοι εν ζωή και οι οικογένειές τους μετά θάνατον, να ξοδέψουν μεγάλα ποσά για την υστεροφημία τους.

Να σημειώσω εδώ με την ευκαιρία ότι μία από τις ξεναγήσεις που έχω εδώ και πολλά χρόνια στα σκαριά είναι εκείνη στο ρεθηνιώτικο κοιμητήριο της Μεσαμπελίτισσας, το οποίο, παρότι σαφώς φτωχότερο από εκείνο του Γαλαξιδίου, όμως έχει κι αυτό κάποια αξιόλογα γλυπτά. Αλλά, πάνω απ' όλα, αποτελεί την τελευταία κατοικία μερικών από τους σημαντικότερους ανθρώπους της ιστορίας του Ρεθύμνου, γι' αυτό και ο τίτλος εργασίας που έχω βάλει στον σχετικό φάκελο του υπολογιστή μου είναι «Ανδρών και γυναικών επιφανών...». Εξυπακούεται ότι η επιλογή δεν έχει σχέση με τον πλούτο των εκεί φιλοξενούμενων, οι οποίοι άλλοτε πήραν μαζί τους, κι αυτοί όπως κι εμείς, ένα τετραγωνικό χώματος, αλλά με τη συμβολή τους στην ιστορία του τόπου που γεννήθηκαν και δραστηριοποιήθηκαν.

Κι άλλα όμως βιβλία κυκλοφόρησε η αιμνηστη φίλη του Ρεθύμνου. Αναφέρω ενδεικτικά εδώ: «Η οινοποιός εταιρεία 'Αχαΐα' και τα χειροποίητα βαρέλια της» και «Ωδή στην ελιά». Κλείνοντας, θα σταθώ σ' έναν άλλο τομέα της κοινωνικής της προσφοράς, σχετικά άγνωστο. Το 1988 είχε ιδρύσει το «Σωματείο φίλων ατόμων με νοητική στέρωση 'Τα Δελφίνια'», του οποίου διετέλεσε πρόεδρος. Στη συνέχεια δώρισε στο σωματείο αυτό το κτήμα της στην περιοχή «Πελεκάρης», προκειμένου να δημιουργηθεί μια μονάδα για τα παιδιά με νοητική στέρωση, ώστε αυτά να έχουν μετά τον θάνατο των γονιών τους μια αξιοπρεπή διαβίωση. Τέσσερα χρόνια αργότερα ίδρυσε το κοινωνικό ίδρυμα «Εστία Αγίου Νικόλαος», του οποίου διετέλεσε επί σειρά ετών αντιπρόεδρος, για τα παιδιά με ειδικές αναπτυξιακές ανάγκες. Το ίδρυμα αυτό λειτουργεί σήμερα μια πρότυπη εστία στο Γαλαξίδι, για την οποία οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να διαβάσουν πολλά και όμορφα στο διαδίκτυο (www.gr-estia-agios-nikolaos.org). Αρκεί μόνο ν' αναφέρουμε ότι την υποστηρίζουν εθελοντές απ' ολόκληρο τον κόσμο.

Πρόταση ανάγνωσης

Αν το Ρέθυμνο ήταν όντως πόλη πνεύματος -και όχι οινοπνεύματος-, θα είχε ανακηρύξει την Ροδούλα Σταθάκη-Κούμαρη επίτιμη δημότητά του, όπως άλλωστε το έχει πράξει εδώ και χρόνια ο Δήμος Δελφών, ο οποίος εξέδωσε και συλλογικό ψήφισμα, στο οποίο αναφέρει αναλυτικά την εκεί προσφορά της. Επειδή όμως στον τόπο μας τέτοιες «ευαισθησίες» ποτέ δεν περισεψαν, προτείνω στους φίλους αναγνώστες σε ένδειξη τιμής και μνήμης να προμηθευτούν και να διαβάσουν ένα προσιτό σ' όλους βιβλίο, στο οποίο η ίδια συνεισέφερε αποφασιστικά, το «Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνης» του 2017. Από την πλευρά μας, ως Μουσείο, θα την θυμόμαστε πάντα για την ευθυκρισία της, για τη σφιγμάδα της, για την εργατικότητα και επιστημονική της και για την αφειδώλευτη προσφορά της.

Και μια πρόταση επίσκεψης

Τώρα που τα υγειονομικά μέτρα έγιναν ελαφρύτερα (μέχρι πούπουλα), είναι καιρός να μας επισκεφθείτε, όχι μόνο στο ανακαινισμένο Λαογραφικό Μουσείο αλλά και στο Σχολικό. Και επειδή αυτό το δεύτερο ίσως σας πέφτει μακριά, ερχόμαστε εμείς κοντά σας, στο «Σπίτι του Πολιτισμού», με την έκθεση «Το ελληνικό σχολείο και η επανάσταση του 1821». Από την επόμενη Τετάρτη 16 Ιουνίου μέχρι και τις 27, σας περιμένουμε από 10.00-13.00 και 18.00-22.00 για να σας πάμε πίσω στον χρόνο, τότε που τα σχολεία γόρταζαν εφρατικά τις εθνικές επετείους. Η έκθεσή μας περιλαμβάνει μια προσομοίωση παλιότερης αίθουσας διδασκαλίας, διακοσμημένη με μια πενήνταδρα ηρώων του 1821, ανάμεσά τους και Κρητών, ιστορικούς σχολικούς χάρτες (μεταξύ των οποίων και αντίγραφο Χάρτας Ρήγα Βελεστινλή), τετράδια «ηρώων», αναγνωστικά και βιβλία ιστορίας για το 1821 κ.λπ. Και βέβαια, σας περιμένουμε με μια παλιότερη σημαία, εκείνη την επίσημη με τον σταυρό, που κι αυτήν καταφέραμε εν τέλει να την αλλάξουμε...

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας sthraris@yahoo.gr, 2831055031